

CORRE
PER UNA
CAUSA

CORRE PER
L'AMAZÓNIA

**Educació intercultural, acció humanitària i
defensa dels pobles indígenes**

 alboan | **entreculturas**

Context

L'Amazònia és un dels territoris del planeta amb més diversitat cultural i ecològica. El territori Panamazònic comprèn part del Brasil, Bolívia, el Perú, l'Equador, Colòmbia, Veneçuela, Guaiana, Suriname i Guaiana Francesa, en una extensió de 7,8 milions de quilòmetres quadrats, en el cor d'Amèrica del Sud. Els boscos amazònics cobreixen aproximadament 5,3 milions de km², la qual cosa representa el 40% de l'àrea de bosc tropical global.

L'Amazònia és la llar de 33 milions de persones de les quals 1,5 milions són indígenes que pertanyen a 385 pobles diferents; no obstant això, l'organització indígena COICA¹ estima que serien prop de tres milions d'indígenes, és a dir, gairebé un 10%.

L'Amazònia és un lloc decisiu per a regular el clima a escala mundial per la gran biodiversitat que té; els científics diuen que allí hi ha una biodiversitat tan gran, com en cap altre espai de la Terra. Aproximadament el 20% de l'aigua dolça de la terra, en estat no congelat, està en l'Amazònia. No obstant això, malgrat la riquesa cultural i biològica de la regió, existeixen serioses amenaces cap al territori i els seus pobladors, principalment a conseqüència del model de desenvolupament basat en l'acumulació i l'extractivisme que genera fortes pressions sobre els recursos del bosc.

L'Amazònia i els seus pobles estan amenaçats per la desforestació, la venda de fusta, l'ocupació il·legal, el cultivable per a l'agro negoci, el narcotràfic, els megaprojectes... molts interessos, militars, comercials, industrials es disputen el control dels recursos naturals i, mentre són les comunitats locals les que pateixen els impactes negatius de l'extractivisme, les grans empreses, les entitats financeres i algunes vegades els governs, s'emporten la majoria dels beneficis. La destrucció de l'Amazònia i les violacions dels drets dels pobles indígenes posen en risc la vida en tot el planeta. Necessitem que la ciutadania global prengui consciència i s'involucri en la seva defensa.

Pandèmia i Sindèmia en l'Amazònia

L'Amazònia no s'enfronta només a les terribles conseqüències de la COVID en territoris històricament abandonats pels Estats, sinó que, amb l'emergència sanitària, s'han intensificat altres pandèmies que venen assolant el territori i els seus pobles:

1.- La Pandèmia de la COVID 19

Una sindèmia és la suma de dues o més epidèmies. Fins al 14 de juny 2021, hi ha 3.189.749 persones afectades i 91.653 persones mortes. Un impacte fort a causa de la precarietat de la resposta dels Estats i a la lentitud en l'arribada de les vacunes. Però l'impacte de la COVID va més enllà. L'impacte afecta l'accés a l'educació, amb milers de nens i nenes que han quedat en estat de gairebé abandó escolar enfront de sistemes educatius a distància que no han funcionat.

2. La Pandèmia estructural del model extractivista i depredador sobre l'Amazònia

Des de fa temps existeix una altra pandèmia més profunda i estructural que s'ha ampliat durant aquest temps de la Covid: una pandèmia generada pel model extractivista, el model depredador sobre l'Amazònia, la invasió del territori, l'explotació dels béns naturals, l'ocupació il·legal i la pressió sobre el dret dels pobles indígenes.

Aquest model estructural de pressió sobre el territori i la vida dels pobles indígenes, és una pandèmia que ha romàs i s'ha ampliat durant la crisi sanitària de la COVID. Fusters, caçadors, pescadors il·legals, cercadors d'or, incendis criminals, narcotraficants, conjuntament amb absència o presència molt precària, i sovint corrompuda dels Estats, són els principals actors d'aquest model extractivista que es nodreix de les necessitats de la població. S'ha aprofitat la pandèmia per a intensificar un procés d'explotació territorial i explotació de la vida en els territoris. Des de l'inici de l'emergència sanitària, s'ha constatat que en totes les regions del Brasil, igual que en altres regions de l'Amazònia, els processos d'invasió s'han mantingut o augmentat; i ho fan amb una dimensió d'impunitat encara major.

En aquest sentit, és important subratllar el paper fonamental que els Estats estan tenint en aquesta agressió als drets, ja sigui per omissió, per precarietat, o per una estratègia intencionada, a través d'ofensives legislatives. Aquest context de pandèmies i sindèmies posa als pobles indígenes en una situació més delicada i vulnerable per a enfrontar-se a la COVID-19 i al sistema estructural.

Desafiaments i respostes dels pobles indígenes

Enfront de la pandèmia de la Covid i a les altres amenaces als seus territoris i drets, els pobles indígenes s'enfronten a diversos desafiaments:

La protecció dels seus territoris

La protecció sanitària s'ha donat en diversos territoris i comunitats a través d'estratègies preventives contra l'expansió del virus amb el control d'entrades i sortides o el control de desplaçaments interns entre comunitats. Una protecció sanitària que en diversos casos, s'ha anat sumant a una vigilància més integral dels territoris indígenes, amb un control de les entrades de fusters, cercadors d'or, etc.

La sobirania alimentària

La immobilització per la Covid 19 ha suposat la suspensió dels circuits comercials d'uns certs productes i ha posat en evidència l'afebliment de la sobirania alimentària, que diversos pobles estan reforçant a través de l'ampliació de les àrees de cultivable, les economies tradicionals, de la solidaritat entre les comunitats, etc.

La medicina tradicional

La medicina tradicional ha estat una altra estratègia de resposta dels pobles indígenes per a enfortir els seus organismes i prevenir un impacte major de la pandèmia.

L'accés a comunicació i informació

L'accés a comunicació i informació que arriba de manera complicada i deficitària a les comunitats. En molts casos, han estat les mateixes comunitats i organitzacions indígenes els qui han liderat i coordinat la difusió de la informació entre els pobladors.

És important subratllar la capacitat de reacció dels pobles indígenes i les comunitats tradicionals enfront d'Estats que es posicionen des de la ineficiència i llunyania, fins a arribar a ser els agressors directes en altres casos. Els pobles indígenes també s'han vist desafiats a mantenir una tensió política mitjançant la incidència política a escala regional, nacional i internacional per a detenir i evitar altres amenaces.

La Companyia de Jesús a l'Amazònia

La missió de la Companyia de Jesús a l'Amazònia s'inscriu en la resposta de l'Església, a través de la REPAM (Xarxa Eclesial Pan amazònica), als crits de l'Amazònia, i respon en aquest sentit i a través de les seves diverses obres i presències, en 4 camps estratègics:

1. Pobles amazònics, per a la defensa dels seus drets, en particular del dret al seu territori, autodeterminació i el seu apoderament.

2. Realitat socioambiental des de l'ecologia integral i la cura de la casa comuna, amb treballs per a la seguretat i sobirania alimentària dels pobles i una aposta per a l'educació i la incidència per la justícia socioambiental dins i fora de l'Amazònia.

3. Educació, joves i interculturalitat a través de propostes educatives interculturals i bilingües amb escoles de Fe i Alegria a la Pan Amazònia, acompanyament a moviments socials i organitzacions indígenes així com sensibilització i educació sobre l'Amazònia a nens, nenes i joves dels països amazònics però que no viuen en ella.

4. Servei a l'Església al servei de les Esglésies locals, enfortint l'espiritualitat indígena, presències pròximes a través de la inserció i itinerància, i també al servei de la REPAM.

Per a articular les diferències presències, obres i xarxes de la Companyia de Jesús entre si, i amb les prioritats de la REPAM, es va formar en el 2014 el Servei Jesuïta Pan amazònic (SJPAM), com a part de la Conferència de Provincials d'Amèrica Llatina (CPAL).

L'equip node del SJPAM té la seva seu en Letícia, en la triple frontera amazònica entre Colòmbia, el Brasil i el Perú, des d'on presta el seu servei a la Companyia i a l'Església a l'Amazònia.

Com a part de la Companyia de Jesús, Alboan i Entrecultures contribueixen a la Missió de l'Església en i per a l'Amazònia a través de dues grans estratègies:

- Com a membres de l'Eix de servei "Xarxes Internacionals" de la REPAM amb diverses accions de sensibilització i incidència en el nord, en la "selva d'asfalt", així com a la defensa, en furs internacionals i en coordinació amb l'Eix de Drets Humans i Incidència Internacional, de diversos casos de violació de drets humans dels pobles indígenes de l'Amazònia. .
- A través de l'acompanyament i finançament als nostres socis locals, que actuen en determinats territoris i sectors, en el marc global de les prioritats de la REPAM.

El projecte

L'objectiu del projecte és contribuir a l'exercici de drets dels pobles indígenes, en concret de 10.289 persones del Brasil i de la triple frontera Perú – Brasil – Colòmbia, en relació a:

- Educació / Formació
- Atenció humanitària
- Promoció econòmica
- territori indígena Sateré Mawé

Educació / Formació

Atenció humanitària promovent una educació intercultural bilingüe per a 243 nens i nenes indígenes amazònics que assisteixen a 2 centres educatius de FyA Brasil en Boa Vista, a la frontera entre el Brasil i Veneçuela, i en Manaus, la capital de la selva brasilera.

Promovent la formació integral d'un grup de 16 líders i lidereses indígenes de Boa Vista, a la frontera Brasil – Veneçuela, i de 30 joves indígenes Tikuna de comunitats situades en la triple frontera Colòmbia, el Perú i el Brasil.

Atenció humanitària

Atenció humanitària a població indígena vulnerable al Brasil, contribuint, de la mà de FyA Brasil, a l'atenció amb alimentació i salut a les famílies migrants indígenes veneçolanes, que tenen als seus fills i filles escolaritzats en el centre de FyA en Boa Vista, en l'estat de Roraima al nord del Brasil, fomentant alhora l'hospitalitat per part de la població autòctona del Brasil. Atenció humanitària també per a famílies indígenes brasileras que han migrat a la ciutat de Manaus i han estat fortament colpejades per la pandèmia i per la crisi econòmica.

Promoció econòmica

Mitjançant el desenvolupament d'alternatives econòmiques sostenibles per a garantir la sobirania alimentària dels pobles indígenes. Ho farem de la mà del SAIPE al Perú i del CIPCA a Bolívia. Cultiu del cacau, cultiu del plàtan, gallines autòctones, apicultura...

Defensa dels drets i territori indígena del poble Sateré Mawé

Defensa dels drets en els estats de Para i Amazonas, al Brasil, a través del treball i acompanyament de l'Equip itinerant, contribuint a la defensa de la Terra Indígena Sateré Mawé enfront del contagi de la Covid (control sanitari) i enfront de les amenaces de fusters, cercadors d'or i traficants, amb l'enfortiment del lloc de vigilància de la Terra Indígena i el suport a processos de formació a dirigents i líders. Més de 10.000 persones, entre famílies indígenes i riberenques que viuen la Terra Indígena i en comunitats pròximes seran indirectament beneficiades.

Socis d'Alboan i Entrecultures a l'Amazònia

Equip Itinerant del CIMI (Conselho Indigenista Missionário, dels Bisbes del Brasil)

L'Equip itinerant es va crear en 1998 per impuls del pare Claudio Perani sj. El projecte va néixer de l'escolta atenta dels clams, desitjos i esperances dels pobles amazònics. El projecte de l'equip itinerant està focalitzat en aquells llocs de l'Amazònia on es troben els pobles exclosos, on els drets humans són violats, i on l'aspecte soci ambiental està més amenaçat.

Hem acompanyant a l'Equip Itinerant des de fa diversos anys, últimament amb el suport al seu treball al servei de les comunitats més aïllades i en la resposta humanitària enfront dels terribles impactes de la Covid en l'Amazònia brasilera.

Federació Internacional de Fe i Alegria

Fe i Alegria (FyA) és un "Moviment d'Educació Popular Integral i Promoció Social" present en 22 països i que des de 1955 dirigeix la seva acció a sectors empobrits i exclosos de la població per a potenciar el seu desenvolupament personal i participació social.

Dins de les 12 Iniciatives Federatives, la numero 4 és la d' "Ecologia Integral i Amazònia" que va sorgir per l'impuls i la invitació del Servei Jesuïta per a la Panamazònia – SJPAM, de la CPAL (Conferència de Provincials d'Amèrica Llatina), a la Federació Internacional de FyA i a les FyA presents a l'Amazònia, per a enfortir el seu servei educatiu. En l'actualitat la Iniciativa és liderada per FyA Perú i està conformada per 5 països (el Brasil, Bolívia, l'Equador, el Perú i Veneçuela) que treballen de manera conjunta els eixos d'educació intercultural, educació bilingüe i educació soci ambiental.

Servei Jesuïta Pan amazònic – SJPAM

El Servei Jesuïta Pan amazònic - SJPAM s'ha creat en el marc de la CPAL per a respondre, al costat de l'Església i a la Companyia, a la prioritat, al "crit", de la Amazònia.

La missió del SJPAM és animar, connectar, articular i dinamitzar les accions de les Províncies de la Companyia de Jesús en la Pan amazònia; a més animar, facilitar, acompanyar i col·laborar amb els processos eclesials i socials en un compromís concret i eficaç per promoció, protecció i dignificació dels pobles amazònics, i en la defensa i cura de la Casa Comuna.

Fem costat al SJPAM en la seva labor d'articulació i node entre xarxes de la Companyia de Jesús i xarxes de l'Església Pan amazònica, especialment amb la REPAM, a més de contribuir a la resposta humanitària en el 2020 enfront dels impactes de la COVID en comunitats indígenes de la triple frontera.

Servei Agropecuari per a la Recerca i Promoció Econòmica – SAIPE

SSAIPE és un Centre Social de la Companyia de Jesús al Perú que promou el creixement integral de les persones, la defensa dels drets humans, col·lectius i la recerca aplicada, en harmonia amb el territori, per a contribuir al «bon viure Awajún Wampis» als pobles amazònics de l'Alt Marañón, en el Vicariato Apostòlic San Francisco Javier.

Acompanyem al SAIPE des de fa diversos anys principalment a través del finançament de projectes productius amb famílies i joves en diferents cadenes productives (apicultura, plàtans, cria de gallines...).

Localització i activitats

El projecte s'implementarà a 4 territoris i considera les següents activitats:

- 1 Boa Vista, estat de Rorayma – nord del Brasil**
Educació intercultural bilingüe i atenció humanitària
- 2 Manaus, el Brasil**
Educació intercultural bilingüe i atenció humanitària
- 3 Terra indígena Sateré Mawé, Brasil**
Defensa dels drets i territori indígena del poble SateréMawé
- 4 Triple frontera Brasil, Colòmbia, el Perú**
Formació integral de joves indígenes Tikuna

Boa Vista, estat de Rorayma – nord del Brasil. Educació intercultural bilingüe i atenció humanitària

Les activitats s'implementaran en el centre educatiu “Centre Libertade” amb un grup de líders i lidereses indígenes i criolls de la Xarxa de *FyA el Brasil, a la ciutat de Boa Vista, Estat de *Rorayma.

La situació en el centre educatiu “Centre Libertade” és una situació complexa tant per la crisi de la Covid, com per la crisi migratòria i l'arribada de gran nombre de persones indígenes veneçolanes. Aquestes persones s'han instal·lat en un terreny públic abandonat en Boa Vista que han denominat la comunitat “Ca Ubonoko” – que, en llengua warao, significa “lloc per a dormir”.

ACTIVITATS

Educació intercultural Bilingüe amb població indígena veneçolana desplaçada en Rorayma

- Trobades per a la presentació i sistematització de contes, cants, danses i històries relacionades amb les cultures dels grups participants.
- Tallers per a l'elaboració d'artesanies indígenes com a estratègia per a la promoció i preservació de les cultures dels grups participants.
- Exposició de material divulgatiu sobre maneres de viure la mobilitat, interculturalitat i identitat dels grups indígenes que van ocupar KaUbanoko.
- Sistematització i publicació de l'experiència de treball de FyA amb els grups indígenes veneçolans desplaçats en Rorayma.

Ajuda humanitària

- Compra i targetes d'alimentació per a distribuir a famílies indígenes vulnerables (Boa Vista)
- Compra i lliurament de materials socioeducatius (Boa Vista)

BENEFICIARIS/AS

Es beneficiaran directament **143 estudiants** del Centre Libertade i un grup de **16 líders i lidereses indígenes**.

Manaos, el Brasil

Educació intercultural bilingüe i atenció humanitària

Les activitats s'implementaran en el centre "Gran Vitora", de la Xarxa de FyA Brasil, en Manaos, Brasil.

Les famílies que acudeixen a aquest centre són famílies de diferents pobles indígenes brasilers, que han migrat a la ciutat i es troben en condicions de vulnerabilitat pels múltiples efectes de la Covid.

ACTIVITATS

Educació intercultural Bilingüe amb població indígena veneçolana desplaçada en Rorayma

- Trobades per a la presentació i sistematització de contes, cants, danses i històries relacionades amb les cultures dels grups participants.
- Tallers per a l'elaboració d'artesanies indígenes com a estratègia per a la promoció i preservació de les cultures dels grups participants.

Ajuda humanitària

- Compra i lliurament de targeta d'alimentació per a distribuir a famílies de la comunitat "Gran Victoria" (Manaos).

BENEFICIARIS/AS

Es beneficiaran directament **100 estudiants** del Centre Gran Vitòria.

Terra indígena Sateré Mawé, Brasil

Defensa dels drets i territori indígena del poble SateréMawé

La Terra Indígena Sateré Mawé està situada en el cor de l'Amazònia Brasileira, entre els estats de Para i Amazonas.

El Poble Sateré-Mawé és reconegut com el “poble del guaranà”, en la Terra Indígena les famílies produeixen guaranà orgànica que comercialitzen a escala regional i nacional.

Al voltant de la Terra Indígena Sateré Mawé viuen diverses comunitats riberenques amb les quals hi ha una forta convivència i intercanvi.

Igual que en altres zones de l'Amazònia, el territori Sateré Mawé està amenaçat per diversos interessos: extractors de fusta i or, narcotràfic, alcohol i drogues en joves, tràfic de persones... hi ha també molt interès d'empreses nacionals i internacionals que produeixen guaranà transgènica de poder controlar la producció i comercialització de guaranà.

La fortalesa del poble SateréMawé, així com l'organització de familiars productors de guaranà orgànica i l'aliança entre indígenes i riberencs els permeten organitzar-se i lluitar contra els múltiples interessos del sistema extractivista depredador.

ACTIVITATS

Enfortiment del Centre de Formació “Paradís II” de la Parròquia de Maués

- El Centre de Formació “Paradís II” és el centre en el qual tant la Parròquia, com l'equip itinerant i altres aliats organitzen les seves activitats de formació i acompanyament tant al poble Sateré-Mawé com al poble riberenc, en temes pastorals, de drets i lideratge, temes productius, temes tècnics en energia renovable, etc., a més de ser el centre per a la realització de reunions i assemblees comunitàries.

- Es milloren les instal·lacions bàsiques del centre de formació: reparació i ampliació de les instal·lacions, latrines, dutxes, dormitoris, cuina i menjador, aigua amb bombes solars, energia solar, equipaments bàsics com a computador, projector, etc.

Enfortiment del Lloc de Vigilància i Barrera Sanitària dels SateréMawé en defensa de la Terra Indígena

- El poble Sateré Mawé ha instal·lat, inicialment per al control de la pandèmia, una barrera sanitària, a través d'una bassa flotant, per al control dels i les passatgeres que ingressaven o sortien del territori. S'ha ampliat ara la vigilància de l'ingrés en la Terra Indígena de fusters, cercadors d'or, tràfic de persones, ingrés d'alcohol, etc.
- Es milloren les infraestructures bàsiques del Lloc de Vigilància: casa de suport, oficina, latrines, sala de reunions, cuina, energia solar i servei d'aigua.

Formació de dos líders, un indígena Sateré-Mawé i un altre riberenc, en l'àrea d'energia solar per a l'enfortiment de l' "ecologia integral" a la regió.

- Viatges de formació i estada de dos líders locals en Manaus, per a la formació tècnica en energia solar.
- Viatges i pràctiques a les plantes solars de les comunitats per a la seva instal·lació i manteniment periòdic, com a procés d'aprenentatge, acompanyant a l'enginyer responsable.

BENEFICIARIS/ES

Les accions previstes beneficiaran unes **10.000 persones** de forma indirecta, entre famílies indígenes i riberenques que viuen a la Terra Indígena o en comunitats properes.

Triple frontera Brasil, Colòmbia, el Perú Formació integral de joves indígenes Tikuna

Les activitats s'implementaran en comunitats indígenes Tikuna de la triple frontera Colòmbia, el Brasil i el Perú i seran dirigides a joves indígenes.

Tal com ho assenyala l'antropòleg Òscar Espinosa, avui dia, ser jove i indígena originari de la Amazònia no és gens fàcil. Els i les joves indígenes amazònics enfronten diversos desafiaments que els impedeixen viure de manera més integral la seva condició de ciutadans/as moderns i, al mateix temps, continuar amb les tradicions i la riquesa de la seva herència cultural.

Els i les joves enfronten nombroses pressions: per part d'altres joves no indígenes, dels seus mestres o ocupadors, dels mitjans de comunicació, de l'Estat o de la societat mestissa; i fins i tot, a vegades també, dels seus parents i familiars que els diuen, de diferent forma, que "no val ser indígena".

Per a moltes societats amazòniques, l'experiència de la joventut o de l'adolescència constitueix un fenomen relativament recent. Fins fa algunes dècades, en aquestes societats, es passava directament de la infantesa a l'adulesa després de complir amb els rituals corresponents de pubertat. En alguns casos es tracta d'un fenomen tan nou que moltes vegades ni els pares ni els adolescents saben com bregar amb aquesta nova situació. Els desajustos poden ser tan grans que tinguin com a conseqüència efectes terribles, com el suïcidi. En els últims anys, aquest problema és un dels més greus que enfronten les societats indígenes.

ACTIVITATS

- 🌿 **Escolta activa, per part de l'equip SJPAM i altres integrants de l'Església local, dels i les joves.**
- 🌿 **Elaboració d'un pla de formació integral per a joves indígenes.**
- 🌿 **Implementació del pla de formació per a joves Tikunas.**
- 🌿 **Sistematització i difusió dels aprenentatges amb la REPAM**

BENEFICIARIS/AS

Les accions previstes beneficiaran a **30 joves** Tikunas de comunitats indígenes pròximes de Leticia, en la triple frontera.

